

Voor- en vroegschoolse educatie:

Kleine beetjes helpen niet

Voor- en vroegschoolse educatie (vve) ligt onder vuur. De laatste tijd worden steeds vaker negatieve resultaten gemeld. **Anne Luc van der Vegt** en **Annemiek Veen** zetten recent onderzoek bij elkaar en merken op dat vve wel degelijk kan werken. Maar light-varianten hebben absoluut geen nut.

Voor- en vroegschoolse educatie ligt onder vuur. Er is een stevige controverse ontstaan naar aanleiding van alarmerende berichten in de vakpers. De teneur van de publicaties lijkt te zijn: 'Vve werkt niet'. Ook *Didaktief* kopte in maart op de voorpagina 'Voor- en vroegschoolse educatie zinloos'. Slecht nieuws, want het streven is er voor de komende jaren op gericht om vve-plaatsen te creëren voor alle kinderen uit de 'doelgroep', dat wil zeggen kinderen van ouders met een laag opleidingsniveau.

Mensen die zich inspannen om dat doel te halen, gaan zich afvragen of ze zinvol bezig zijn. En als ze zich dat niet afvragen, dan wel hoe ze anderen moeten overtuigen dat vve een waardevolle investering is. Hoe zit het nu? Gaat het hier om alweer een onderwijsinnovatie die is ingevoerd zonder wetenschappelijke onderbouwing? Een casus voor een toekomstige commissie Dijsselbloem? In het minst gunstige geval wordt de negatieve publiciteit een *self fulfilling prophecy*: Het enthousiasme neemt af, vve wordt minder 'volgens het boekje' uitgevoerd en vervolgens blijven de resultaten uit.

SCHOOLBANKEN

Over de wenselijkheid van vve wordt al langer gediscussieerd. Een deel van de tegenstanders vindt het überhaupt

niet wenselijk dat peuters al meedoen aan programma's voor ontwikkelingsstimulering. Het is volgens hen net alsof kinderen al op driejarige leeftijd in de schoolbanken belanden. Ze volgen een methode, worden geobserveerd en getoetst. Daarmee zou je moeten wachten tot groep 1 of liever nog, tot groep 3.

Vervolgens zijn er de sceptici. Wetenschappelijk onderzoekers die onder het motto 'eerst zien, dan geloven' vve onderwerpen aan wetenschappelijk onderzoek volgens strenge eisen. De houding van de sceptici is terecht. Positieve verhalen uit de Verenigde Staten zijn niet voldoende om vve kritiekloos over te nemen.

Wat niet terecht is, zijn de vergaande conclusies en publiciteit die in de pers belanden na tegenvallende onderzoeksresultaten, zoals naar aanleiding van het onderzoek in Oosterhout en Den Bosch (Van Schooten e.a., 2009). Soms wordt de indruk gewekt dat het meest recente onderzoek al het voorafgaande overbodig maakt. En dat terwijl het er nu juist om gaat uit verschillende onderzoeken kennis over de werkzaamheid van vve op te bouwen. Inmiddels is er een behoorlijke hoeveelheid kennis over de effectiviteit. Overzichten van dit onderzoek laten een minder somber beeld zien dan de recente publicaties, maar maken ook duidelijk dat effectieve vve aan hoge eisen

Zo moet vve worden uitgevoerd

Aan het einde van de jaren negentig was er een aanzienlijke hoeveelheid buitenlands bewijsmateriaal voor de effectiviteit van vve. Het beeld dat uit de overzichtsstudies naar voren komt is, dat met de programma's positieve tot zeer positieve resultaten bereikt kunnen worden. Hoe positief, dat hangt af van de condities waaronder de programma's worden uitgevoerd. We noemen de belangrijkste:

- **Vroeg beginnen** – De effectiviteit van vve is ermee gebaat dat begonnen wordt voordat kinderen

naar school gaan, het liefst al op driejarige leeftijd, eventueel nog eerder.

- **Doorgaande lijn** – Een kortdurend programma is niet effectief. Vve omvat voorschoolse én vroegschoolse educatie, eerst op de peuterspeelzaal/kinderopvang, daarna op de basisschool, minimaal tot en met groep 2.
- **Intensief** – Enkele uren per week is niet voldoende; vandaar het uitgangspunt dat een programma vier dagdelen in de week moet worden aangeboden.

- **Gekwalificeerde leidsters** – Vve-programma's moeten worden uitgevoerd door goed opgeleide en getrainde leidsters en leerkracht.
- **Groepsgrootte** – De groepen mogen niet te groot zijn, bijvoorbeeld één leidster op zes kinderen.
- **Integrale programma's** – Een brede benadering verdient de voorkeur; het programma dient gericht te zijn op verschillende ontwikkelingsdomeinen van de vroegkinderlijke ontwikkeling.
- **Ouders** – Betrokkenheid van ouders bij vve verhoogt de effectiviteit.

ROB NIEMANTSVERDIET

Vaak is niet bekend hoe lang een kind vve heeft gekregen.

moet voldoen (Doolaard en Leseman, 2008). Zie het kader. Kort en goed: vve kan effect sorteren als het langdurig, intensief en kwalitatief hoogwaardig wordt uitgevoerd. Over de omvang van de langetermijneffecten worden in publicaties optimistische verwachtingen uitgesproken. In enkele Amerikaanse economische studies is becijferd dat elke in vve geïnvesteerde dollar op termijn meer dan het dubbele oplevert. Maar daarbij gelden wel een heleboel mitsen, want de kwaliteitseisen die aan de uitvoering worden gesteld zijn niet gering.

Recent Brits onderzoek onderstreept nog eens het belang van die kwaliteitseisen. Grootchalig onderzoek naar *preschool education* in Engeland laat positieve effecten zien tot het eind van het basisonderwijs. Maar dat vereist wel intensieve deelname door doelgroepkinderen, veel en kwalitatief goede aandacht, hoog gekwalificeerd personeel, een ontwikkelingsstimulerende omgeving en een goede relatie met de ouders (Sylva e.a., 2007).

PIONIERS

Het Nederlandse onderzoek schermt een wisselend beeld. De eerste evaluaties van de programma's Piramide en Kaleidoscoop waren hoopgevend, maar de onderzoeken die daarna zijn uitgevoerd tonen soms wel effecten aan en soms niet. Jammer genoeg is daarbij niet altijd goed vastgesteld of de onderzochte praktijk voldoet aan de kwaliteitscriteria. Dat is juist zo belangrijk omdat we

weten dat het in Nederland niet altijd lukt om aan die criteria te voldoen. Integendeel, het lijkt erop of dat de laatste jaren steeds minder goed lukt. In de beginfase was vve het werk van pioniers, inmiddels is het een *must* voor alle peuterspeelzalen en basisscholen met doelgroepkinderen. Dat het kwaliteitsniveau van vve wordt bedreigd, blijkt ook uit recente onderzoeken.

In 2008 is een landelijke studie naar de effecten van vve afgerond, onder ruim tweehonderdvijftig scholen

Pioniers lijken het goed te doen

(Nap-Kolhoff e.a., 2008). Eén van de bevindingen is dat scholen die in een vroeg stadium met vve zijn begonnen, meer positieve veranderingen hebben gerealiseerd dan scholen die later zijn gestart. Bij de groep 'volgers' worden programma's vaker slechts gedeeltelijk geïmplementeerd. Onderwijsgeveenden melden ook dat de implementatie soms is opgelegd; het gaat hier allang niet meer om gemotiveerde pioniers. In deze zelfde studie werden nauwelijks effecten gevonden op de ontwikkeling van kinderen.

Ook in een meerjarige studie naar vve-effecten in Rotterdam lijken alleen de pioniers het goed te doen. Alleen >>

» de voorscholen die het eerst (in 2000) zijn begonnen met vve hebben hoopvolle resultaten geboekt, in het bijzonder bij de toetsscores voor begrijpend lezen. Het beeld bij de voorscholen die in latere jaren met een programma zijn begonnen, is minder gunstig (Veen e.a., 2008). Uit Rotterdam kwamen eind vorig jaar ook de verontrustende berichten over de kwaliteit. De MOgroep, de brancheorganisatie voor kinderopvang en peuterspeelzaalwerk, heeft de noodklok geluid over het taalniveau van peuterleidsters. Veel peuterleidsters spreken onvoldoende Nederlands. Zorgwekkend, want de meerwaarde van vve staat of valt met de interactie tussen leidsters en kinderen.

Er is niet alleen reden tot zorg over de kwaliteit op de peuterspeelzaal, maar ook over de *vroegschoolse* educatie, op de basisschool. In een onderzoek onder een tiental schoolbesturen werd vastgesteld dat de zogenoemde 'dubbele bezetting' (twee leerkrachten op de kleutergroepen) moet concurreren met andere prioriteiten en op het ogenblik minder makkelijk wordt gerealiseerd (Veen e.a., 2009). Ook landelijk onderzoek wijst in die richting. Volgens de Landelijke Monitor VVE van Sardes is het doelgroepbereik op de basisschool tussen 2007 en 2008 niet toegenomen.

CONTROLEGROEP

Verklaren deze signalen over onvoldoende kwaliteit nu de tegenvallende resultaten van recente onderzoeken? Op basis van internationaal onderzoek zijn we geneigd te denken van wel. De Nederlandse onderzoeken laten die conclusie slechts ten dele toe. Er is veel dat we niet weten. Niet alle onderzoeken die in de publiciteit komen, hebben de kwaliteit van de uitvoering van vve goed in kaart gebracht. Zo is vaak niet bekend hoe lang en hoe intensief een kind aan het programma heeft deelgenomen. Verder levert het samenstellen van een vergelijkbare controlegroep vaak problemen op en zijn er voor heel jonge kinderen nauwelijks geschikte meetinstrumenten voorhanden.

Ten slotte willen onderzoekers (en vooral beleidsmakers) te snel effect zien. Langetermijneffecten zijn in Nederland nog niet onderzocht. Al met al is er hierdoor in Nederland nog onvoldoende bewijs voor de effectiviteit van voor- en vroegschoolse educatie, maar ook onvoldoende bewijs om het af te serveren. Het gaat immers om kwalitatief hoogstaande opvang voor jonge kinderen. Als we het onderzoek overzien is één ding wel duidelijk: het is niet zinvol om vve op een halfbakken manier uit te voeren, onder het motto 'alle kleine beetjes helpen'. Het is daarom niet verstandig om te beknibbelen op het aantal dagdelen, de personele inzet, de training of de certificering en te vertrouwen op onvolledig geïmplementeerde programma's of zogenoemde 'light'-varianten. Kwaliteit staat voorop. Als die in orde is, kan verder worden gewerkt aan het vergroten van het bereik. <<

A.L. van der Vegt, (2009) *Voorzieningen voor kinderen van 0-4 jaar: stand van zaken en actuele ontwikkelingen*. Utrecht: Sardes/EC O3.

Zie voor meer informatie en verwijzingen naar onderzoek: www.didaktief.nl -> dossiers.